

ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ ЯК ВИДУ МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ

Військова журналістика у світі є важливою галуззю журналістики, яка відображає військові події, конфлікти та воєнні дії. Вона має свої особливості та вимоги, які залежать від країни та контексту, в якому вона функціонує. Військові журналісти відправляються на передову лінію, щоб відображати події, які відбуваються в реальному часі.

Сьогодні війна ведеться не лише на полі бою, а й у площині смислів. Журналісти тут – ключові гравці, які документують реальність та надають голос постраждалим. Водночас їхні ролі та умови праці суттєво різняться: від фіксації воєнних злочинів до роботи в тилу, що визначає ступінь небезпеки та характер їхніх матеріалів.

В українському медіапросторі розрізняються два ключові поняття: військовий журналіст і воєнний журналіст. Ці ролі різні за статусом, підготовкою, ступенем залученості до військових структур, але обидві критично важливі в умовах збройного конфлікту. Воєнні журналісти – це, як правило, цивільні репортери, які працюють у зоні бойових дій або висвітлюють війну з аналітичної, гуманітарної чи документальної перспективи. Вони не є частиною армії, не мають права брати участь у боях, але їхня робота пов'язана з високими ризиками. Військові журналісти – це фахові військовослужбовці, які мають журналістську підготовку. Вони входять до складу Збройних сил України, можуть перебувати на передовій, мають право носити зброю та брати участь у бойових діях. Вони діють від імені армії, ведуть стратегічну комунікацію, документують бойові події зсередини військових структур. Ця відмінність набуває особливого значення в умовах воєнного стану – особливого правового режиму, що встановлюється в Україні у разі збройної агресії чи загрози нападу (відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»). Він передбачає надання особливих повноважень органам влади, військовому командуванню та військовим адміністраціям, а також можливість тимчасового обмеження конституційних прав, включно зі свободою слова.

Військова журналістика є специфічною сферою медіакомунікацій, що функціонує в екстремальних умовах та підпорядковується особливим етичним і правовим нормам. Її функціональне призначення окреслюється в таких межах:

1. Інформування в умовах високої динаміки. Головним завданням є оперативне висвітлення перебігу бойових дій, стану безпеки та гуманітарної ситуації.

2. Документування історії. Фіксація воєнних злочинів та подій для майбутніх юридичних процесів (трибуналів) та історичної пам'яті.

3. Комунікаційний міст. Виступає сполучною ланкою між фронтом і тилом, формуючи суспільне сприйняття війни.

Повномасштабна військова агресія проти України докорінно змінила ландшафт сучасної масової комунікації, перетворивши військову журналістику з вузькоспеціалізованої галузі на ключовий елемент національної безпеки. В умовах «першої великої війни ери смартфонів» традиційні журналістські стандарти проходять випробування на міцність, адаптуючись до нових технологічних та етичних реалій.

Етико-правові обмеження та безпека є пріоритетними аспектами діяльності військового журналіста. Домінуючим є принцип «не нашкодь», де обов'язковим є нерозголошення локацій, чисельності військ та планів операцій. Важливого значення набувають поняття цензури та самоцензури, бо виникає необхідність балансувати між правом суспільства на інформацію та державними інтересами в межах чинного законодавства воєнного стану. Військова журналістика має свої етичні принципи, які включають захист права на інформацію, дотримання конфіденційності джерел, повагу до жертв війни та їхніх сімей, а також уникання пропаганди та маніпуляцій.

На сьогодні військові структури та журналісти використовують різні комунікаційні стратегії залежно від мети. Стратегія «Стратегічного нарративу» полягає у формуванні єдиної логічної історії про причини, хід та мету війни. Це допомагає підтримувати моральний дух та міжнародну підтримку. Стратегія «Обмеженого доступу» – це фільтрування інформації, що є важливим OPSEC (операційної безпеки), щоб ворог не дізнався про плани через медіа. Стратегія «Гуманізації» – це фокус не на цифрах (кількість пострілів чи квадратних кілометрів), а на особистих історіях солдатів, волонтерів та цивільних. Це створює сильний емоційний зв'язок із аудиторією. Для роботи на випередження фейків застосовується стратегія «Превентивного спростування». Журналісти та пресофіцери оперативно публікують факти, щоб закрити інформаційний вакуум, який інакше заповнить пропаганда ворога.

Технологічний прогрес ведення сучасної війни вимагає нових підходів до подачі інформації, відповідно й нових форматів військової журналістики у медіакommunікаційній площині.

1. Ембеддінг (Embedded Journalism). Журналіст інтегрується в підрозділ. Відповідний формат: довгі репортажі (longreads) або серії відеощоденників, що показують війну «очима солдата».

2. OSINT-журналістика (Open Source Intelligence). Розслідування на основі відкритих даних (супутникові знімки, відео з соцмереж, геолокація). Формат: Аналітичні дашборди, інтерактивні карти бойових дій та відеорозбори «прильотів» чи переміщень техніки.

3. «Гонзо-журналістика» та стріми. Максимально суб'єктивний, часто немонтований контент у реальному часі. Формат: Прямі ефіри (стріми) в TikTok/Telegram, де журналіст або сам військовий стає репортером. Це створює найвищий рівень довіри, але несе величезні ризики для безпеки.

4. Мультимедійний сторітелінг. Поєднання тексту, професійного фото, звуків бою та інфографіки. Формат: Спецпроекти (наприклад, матеріали в Ukraïner), де через інтерактивну верстку читач «проходить» шлях разом із героями.

Отже, військова журналістика сьогодні трансформувалася з простого інформування про хід бойових дій у складний інструмент стратегічних комунікацій. Основними рисами цього виду комунікації є робота в зоні високого ризику, використання спеціалізованої термінології та необхідність дотримання правил інформаційної безпеки, щоб не стати джерелом розвідданих для ворога. Водночас військова журналістика виконує критичну соціальну функцію: вона стає містком між фронтом і тилом, формує національний наратив та документує події для майбутніх трибуналів, трансформуючи сирий досвід війни у зрозумілі суспільству образи та факти.